

STUDIUL MATERIALULUI PALEOFAUNISTIC DIN AȘEZAREA ROMANĂ DE LA BARBOȘI DIN SECOLELE II-III e. n.

S. HAIMOVICI

I

Stațiunea arheologică de la Barboși este situată la câțiva kilometri de municipiul Galați, în apropiere de vărsarea Siretului în Dunăre. Dat fiind importanța strategică a zonei, romanii au construit pe înălțimea de la Tirighina un castellum, lărgit apoi într-un castru. La sud și est de castru s-a dezvoltat o așezare civilă romană, care suprapune de fapt una dacică. Locuirea romană este bine documentată între anii 102-275, urmînd probabil un hiatus, ea fiind din nou atestată pe vremea împăratului Constantin și a urmașilor săi, adică în prima jumătate a sec. IV e.n.

Materialul studiat de noi aparține în exclusivitate sec. II—III e.n. El provine din săpăturile executate în așezarea civilă romană, de arheologii Silviu Sanie și Ion Dragomir, cărora le mulțumim pentru amabilitatea de a ne da aceste resturi faunistice.

II

Materialul faunistic descoperit în așezarea de la Barboși este alcătuit în exclusivitate din resturi aparținînd vertebratelor. Dat fiind faptul că el provine din resturi menajere, fragmentarea sa este foarte puternică și de aceea dintr-un număr de 1870 piese, au putut fi determinate numai 1282, adică cu ceva mai mult decît 2/3 din totalitatea materialului.

Resturile determinate aparțin la următoarele grupe de vertebrate: pești, păsări și mamifere, dar frecvența grupelor este foarte inegală, așa cum reiese din tabelul 1, materialul provenind aproape în exclusivitate de la mamifere.

TABELUL 1

Frecvența pe grupe a materialului determinant

Grupa	Pisces	Aves	Mammalia	Total
Nr. abs.	1	39	1242	1282
%	0,07	3,05	96,88	100,0

Facem remarca că materialul pentru care nu s-a putut da o diagnoză precisă provine în realitate tot de la grupa mamiferelor, arătând astfel ponderea covârșitoare a acestora în cadrul materialului studiat.

Pe baza studiului somatoscopic și biometric au putut fi determinate următoarele specii :

TABELUL 2

Lista speciilor determinate în așezarea de la Barboși

Pisces	Cyprinus carpio
	Gallus domesticus
Aves	Anser domesticus
	Aves sp.
	Bos taurus
Animale domestice	Sus scrofa domesticus
	Ovis aries
	Capra hircus
Mammalia	Equus caballus
	Canis familiaris
Animale sălbatice	Sus scrofa ferus
	Cervus elaphus

Pești

Clasa peștilor este foarte slab reprezentată în materialul de la Barboși. Un singur rest a fost găsit și totodată determinat cu precizie. El reprezintă un ceratobranhial al arcului branhial cinci, purtând dinții faringieni. După aceștia a putut fi atribuit crapului (*Cyprinus carpio*). Individul de la care provine este de talie destul de mică, cam între 20-30 cm lungime maximă.

Păsări

Păsările au și ele relativ puține resturi. Pentru 38 din cele 39 fragmente atribuite acestei clase s-a putut da o bună diagnoză specifică, ele provenind de la două specii de păsări domestice și anume găina și gîsca. Un singur rest, care provine de la o specie ceva mai mare decât găina rămîne nedeterminabil ca specie.

Gallus domesticus

Găina domestică este reprezentată printr-un număr de 35 fragmente. Este interesant de semnalat că toate acestea aparțin doar centurilor și segmentelor membrilor propriu-zise, predominînd cel posterior. S-au putut executa o serie de măsurători care arată că sîntem în fața unui tip de o talie mică spre medie, la care dimorfismul sexual

apare relativ șters. Pe tarso-metatars, unde sexul se poate stabili cu precizie (datorită pintenului), este surprinzător de constatat că din cele șapte fragmente de tarso-metatars descoperite, abia două aparțin femelelor, celelalte cinci provenind de la masculi.

Se constată de asemenea că toate resturile aparținând găinii domestice provin de la indivizi adulți, numărul lor prezumat ridicându-se la opt.

Anser domesticus

Gisca prezintă doar trei resturi osoase, dintre ele un tibiatar re-prezentînd un fragment nesemnificativ și două humerusuri fragmentare, la unul dintre ele putîndu-se măsura lărgimea epifizei inferioare care este de 27 mm. Biometric și somatoscopic, materialul aparține gîștei domestice, cea sălbatică fiind de dimensiuni mai mari.

Mamifere

Așa cum se poate constata din tabelul 1, majoritatea covârșitoare a resturilor de la Barboși provine de la mamifere. Facem remarca că și acele resturi în număr de 588, pe care le-am considerat ca nedeterminabile, întrucît datorită fragmentării lor excesive nu s-a putut ajunge pînă la diagnoza generică și specifică, aparțin de fapt tot acestei clase.

Mamiferele sînt reprezentate atît prin specii domestice cît și sălbatiche, așa cum se observă în tabelul 2. Nu numai numeric speciile domestice predomină dar și cantitativ, materialul provenit de la ele este cu mult mai abundent decît cel de la cele sălbatice.

În tabelul care urmează este trecută frecvența speciilor atît în fragmente cît și în indivizi prezumați.

TABELUL 3

Frecvența speciilor de mamifere în fragmente și indivizi prezumați

Specia	Fragmente		Indivizi (prezumați)	
	Nr. abs.	%	Nr. abs.	%
<i>Bos taurus</i>	891	71,75	91	52,00
<i>Sus scrofa domesticus</i>	199	16,03	53	30,29
Ovicaprinae (<i>Ovis</i> et <i>Capra</i>)	139	11,12	25	14,29
<i>Equus caballus</i>	4	0,34	2	1,14
<i>Canis familiaris</i>	4	0,34	2	1,14
<i>Sus scrofa ferus</i>	2	0,17	1	0,57
<i>Cervus elaphus</i>	3	0,25	1	0,57
Total				

A. MAMIFERE DOMESTICE

Bos taurus

Se poate constata ușor din tabelul 3 că taurinele prezintă cantitatea cea mai mare de resturi și datorită acestui fapt toate părțile scheletului sînt prezente. Au fost făcute totodată și relativ multe măsurători, încît atît somatoscopic cît și biometric se pot face o serie de precizări cu privire la această specie.

Toate cele 12 coarne existente apar fragmentare și doar 4 dintre ele au regiunea bazală completă, încît au putut fi măsurate. Ele sînt de mărime foarte variabilă, una mai gracilă, încadrîndu-se în dimensiunile pentru tipul brachyceros și celelalte mai puternice, avînd dimensiunile tipului primigenius, arătînd astfel o destul de mare heterogeneitate.

În ceea ce privește craniul, găsim fragmente numeroase dar toate piesele sînt reprezentate prin resturi mici, cele mai multe chiar nesemnificative. Totuși trebuie remarcat faptul că au fost evidențiate și 8 fragmente de frontal aparținînd unui tip de vite acornut. Se știe că vite acornute erau crescute de Sciții din stepele nord pontice așa cum ne relatează Herodot¹ Hippocrate² și Strabon³; totodată au fost găsite resturi osoase ale acestui tip și în săpăturile făcute recent în cetățile antice grecești din Crimeea și în stațiuni din hinterlandul acestora⁴. Dealtfel și noi am descoperit vite acornute în așezarea tracică de la Stănțești⁵ și în cea dacică de la Lozna⁶, ambele situate în nordul Moldovei (jud. Botoșani), dar și acolo predominante fiind cele cu coarne. Se pune astfel întrebarea dacă și dacii de la est de Carpați aveau și ei, pe lângă taurine cornute și un tip acornut, sau vitele fără coarne sînt aduse în această zonă de infiltrațiile unor populații scite și mai tîrziu sarmate.

Cu privire la maxilare, avînd în vedere apariția diversilor dinți jugali definitivi și a gradului de eroziune a acestora se poate aproxima vîrsta de sacrificare a vitelor. Se constată lipsa tineretului, cantitatea mică de exemplare care se apropie de starea adultă, frecvența cea mai ridicată avînd-o maturii între 5-10 ani.

Biometria executată pe resturi ale oaselor extremităților ne evidențiază o variabilitate relativ largă a dimensiunilor, fenomen care este caracteristic tipurilor primitive neameliorate; în medie putem considera că vitele de la Barboși erau de talie mică.

1 Herodot, Istorii, vol. I (IV, 29), Ed. Științifică, București, 1961, p. 321.

2 Hipocrate, Izvoare privind istoria României, vol. I (XIII, 17), Ed. Acad. R.S.R., București, 1964, p. 81.

3 Strabonis, Geographica (VII, 3, 18), Ed. Teubner, Leipzig, 1852, p. 121.

4 Talkin V. I., Domašnie i dikie životnâe severnovo pricernomoria v epohu rannevo jeleza. MIA, 53, 1960, p. 26-28.

5 Haimovici S., Unele caracteristici morfologice ale taurinelor din așezările tracogetice. ASU, Iași, biologie, 13, 2, 1967, p. 322.

6 Haimovici S., Șadurschi E., Studiul materialelor paleofaunistice de epocă dacică, descoperite în turbăria de la Lozna, Hierasus, 4, 108, p.

Date mult mai exacte asupra taliei (înălțimea la greabăn) cît și cu privire la repartiția pe sexe a resturilor osoase ne pot fi furnizate de măsurătorile executate pe metapodale întregi. Din cele 17 metapodale complete (9 metacarpe și 8 metatarse) 16 aparțin femelelor și doar unul singur unui mascul castrat. Înălțimea la greabăn calculată este în medie de 108,4 cm, deci sîntem în prezența unor vite de talie mică. Așadar nu se observă la Barboși, acel fenomen de creștere a taliei vitelor în perioada de după epoca fierului, creștere datorată, în cadrul teritoriului ocupat de romani, faptului că aceștia executau o selecție și o ameliorare deliberată a animalelor domestice; este posibil ca acest lucru să se datoreze tocmai situației periferice, în cadrul imperiului, pe care o ocupa așezarea civilă de la Barboși.

Sus scrofa domesticus

Porcinele au o frecvență mult mai joasă decît taurinele, dar și pentru ele s-au găsit, în general, toate părțile componente ale scheletului, numai că fragmentarea acestora apare încă mai puternică și de aceea datele biometrice sînt relativ puține. Cele mai frecvente sînt resturile de craniu, de maxilare cît și dinți izolați.

Avînd în vedere fragmentele de maxilar inferior cu dinți jugali, s-a putut stabili pentru un număr destul de mare (46 indivizi) vîrsta de sacrificare. Se poate constata că erau tăiați în special indivizii tineri (37 din cele 46 exemplare provin de la această categorie) predominînd cei între un an și aproape doi ani; s-au găsit însă și purcei de lapte (sub șase luni). În ceea ce privește maturii (adică indivizii peste doi ani), cei mai mulți au dentiția fie deloc erodată, fie cu erodarea abia începută, arătînd astfel că și această categorie era sacrificată, în general, la vîrste cam între doi și trei ani; s-a găsit totuși și un exemplar, poate un vier, care avea peste opt ani.

Pe baza măsurătorilor executate se poate constata că talia porcului crescut de locuitorii așezării de la Barboși era mică, cel mult mijlocie, observîndu-se o mare heterogeneitate dimensională, cît și caractere de primitivitate. Astfel, ca și pentru taurine și la porcine nu se poate vorbi despre preocupări deliberate de ameliorare, fenomen pe care romanii îl practicau curent pe întinderea imperiului lor.

Ovicaprinae

Cornutele mici au o frecvență mai joasă decît porcinele. Se știe că diagnoza diferențială între Ovis și Capra, este foarte dificilă, uneori chiar imposibilă, pe resturile lor osoase, mai cu seamă cînd sînt fragmentare. Astfel din cele 139 resturi aparținînd acestui grup doar 23 au fost atribuite cu precizie genului Ovis iar 12 genului Capra. Așadar ovinele erau cu mult mai abundente decît caprinele mai ales că pentru acestea din urmă, mai mult decît jumătate din piesele ce le aparțin cu precizie sînt reprezentate prin fragmente de coarne. Toate fragmentele osoase pentru care nu s-a putut preciza genul cărora ele le aparțin au

fost categorisite în grupul artificial pe care l-am denumit „ovicaprine“. Ovinele erau reprezentate prin femele acornute dar și de unele care mai prezentau coarne foarte mici. Dimensional se constată o heterogeneitate destul de puternică, dar în general, le putem considera de talie medie, cu o înălțime la greabăn calculată după metapodale — de 67,6 cm.

Caprinele au coarne provenite atât de la masculi cît și de la femele, ele îmbrăcînd, în general, caracteristicile tipului „prisca“. Dimensional capra pare să fie de talie medie, înălțimea la greabăn calculată după un metacarp fiind de 68,4 cm.

În ceea ce privește vîrsta de sacrificare a ovicaprinelor, considerînd maxilarele inferioare cu dinți jugali, se constată o frecvență mai înaltă a maturilor decît a tineretului iar dintre aceștia din urmă predomină exemplarele apropiate de vîrsta adultă.

La maturi, erodarea dentară, arată ca cei mai abundenți indivizi cu o erodare puternică, deci cam între 5-7 ani.

Mai trebuie menționat că la cornutele mici predomină evident, în cadrul materialului nostru, indivizii femeli.

Equus caballus

Calul are o frecvență joasă, acestei specii aparținîndu-i doar patru fragmente : un rest mic de neurocraniu, două de maxilar inferior și unul de metapod. Toate reprezintă porțiuni nesemnificative, după care nu s-au putut stabili nici caracteristici rasiale și nici dimensionale.

Canis familiaris

Cîinele este reprezentat prin patru resturi : două maxilare inferioare aproape întregi, un radius și o tibie completă. Dat fiind starea bună a materialului, el a putut fi prelucrat biometric. Astfel prin aplicarea coeficienților lui Koudelka la oasele lungi, a reieșit o înălțime la greabăn medie de 55 cm, iar lungimea bazală a craniului calculată după maxilare ne arată pe de o parte un cîine mic, iar pe de altă parte, unul de talie mijlocie spre mare.

B. MAMIFERE SĂLBATICE

Sus scrofa ferus

Mistrețului îi aparțin doar două resturi, un fragment de humerus și un astragal, care prin dimensiuni se deosebesc net de oasele similare ale porcului domestic.

Cervus elaphus

Cerbul este reprezentat prin două fragmente mici de corn și printr-un rest din epifiza inferioară a unui femur, pe care se mai observă urme ale discului de creștere, aparținînd deci unui individ abia matur.

III

Studiul materialului faunistic, frecvența unor grupe și specii, anumite caracteristici morfologice și dimensionale ale acestora din urmă, vin să aducă unele date importante cu privire la modul de viață și de activitate economică a locuitorilor așezării de la Barboși.

Mai întâi, modul în care se prezintă resturile osoase, felul cum ele sînt sfărîmate, ne arată că materialul studiat reprezintă resturi menajere ale locuitorilor, a căror activitate gospodărească o oglindesc întocmai.

Frecvența foarte înaltă a animalelor domestice, ne dovedește că creșterea animalelor reprezintă una din ocupațiile de bază pentru locuitorii așezării.

Primul loc este ținut de către taurine, fapt arătat nu numai de frecvența lor, dar avînd în vedere și talia lor specifică. Toate celelalte specii, luate în ansamblu, reprezentau o cotă mult mai mică decît acestea. Taurinele erau folosite cu precădere în scopuri utilitare, probabil în special ca furnizoare de lapte și mai rar pentru diverse munci sau tracțiune, dat fiind faptul că s-au găsit puține resturi aparținînd masculilor castrați. Evident, în mod secundar, ele erau furnizoare de carne de vită reprezentînd principala sursă de proteine animale pentru locuitorii așezării.

Pe locul al doilea se găsesc porcinele, care așa cum o arată vîrsta de sacrificare a lor, erau crescute evident, special pentru carne și grăsime. Menționăm că pentru o așezare romană, frecvența lor apare oarecum relativ joasă.

Urmează în ordine ovicaprinele, ovinele fiind mai frecvente decît caprinele. Ele erau crescute de asemenea, ca și taurinele, mai ales pentru scopuri utilitare (lînă, lapte), în mod secundar fiind întrebuintată și carnea lor.

Foarte joasa frecvență a calului în cadrul resturilor de bucătărie, ne arată că el, cu cea mai mare probabilitate, nu era folosit în alimentație, dar desigur că era crescut de locuitorii așezării pentru scopuri utilitare (executare de munci, tracțiune, călărie), aceasta cu atît mai mult cu cît am constatat penuria taurinelor castrate pe care desigur funcțional le substituie.

Un rol alimentar, aproape neglijabil, dealtfel, dat fiind talia lor specifică mică, îl aveau și păsările domestice.

Trebuie să remarcăm că speciile domestice aparțineau unor tipuri primitive, cu o rentabilitate economică joasă și nu se observă, ca în alte așezări romane, o preocupare deliberată pentru ameliorare rasială, fapt care s-ar fi repercutat în primul rînd, în creșterea taliei medii a acestor specii.

Ciinele, specie fără importanță economică directă, era reprezentat prin indivizi de talie foarte diferită. Era folosit probabil pentru pază, dar este posibil să fi fost ținut și ca animal de divertisment.

Un rol minim economic, aproape de neluat în seamă, îl avea vînătoria, care se executa doar sporadic, întrucît ca frecvență, mamiferele sălbatice reprezintă doar 0,41% într-o fragmente (5 resturi) și abia

1,14⁰/₀ între indivizi (2 indivizi). Poate acest lucru se datorează și faptului că materialul nostru faunistic provine dintr-o așezare romană civilă, fiind credem, chiar un argument probatoriu în privința caracterului așezării.

Apare însă aproape inexplicabil faptul de ce locuitorii de la Barboși nu practicau intens pescuitul (s-a găsit doar un singur rest de pește), așezarea fiind situată în apropierea confluenței Siretului cu Dunărea și înconjurată de o multitudine de bălți.

Cu privire la peisajul geografic din zonă, în perioada existenței așezării romane, el diferea probabil de cel actual mai ales prin existența unor masive forestiere mai puternice, chiar dacă ele erau în mare măsură formate din specii lemnoase de esență moale. Acest lucru ne este atestat de prezența cerbului, specie tipică de pădure, care actualmente are arealul restrâns doar la regiunile pericarpatiche. Menționăm însă că chiar la sfârșitul mileniului I e.n. cerbul era încă relativ abundent, în dreptul Dunării de jos, pe ambele maluri ale sale, în aval de actualul oraș Brăila ⁷.

L'ÉTUDE DU MATÉRIEL PALEOFAUNISTIQUE DU L'ÉTABLISSEMENT ROMAIN DE BARBOȘI APPARTENANT AU II-III SIÈCLES N. È.

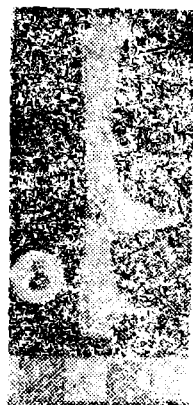
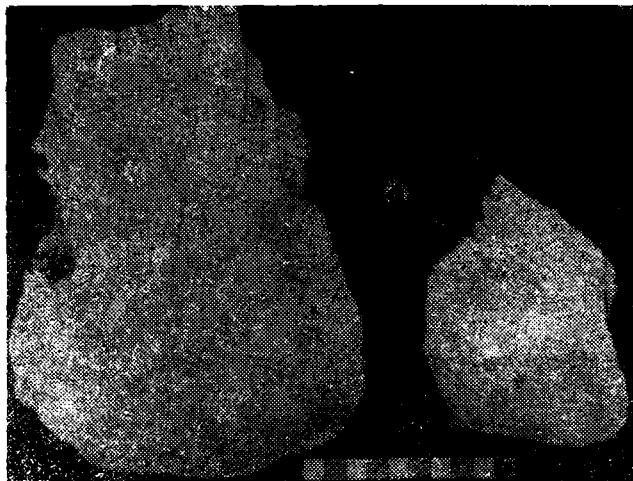
R é s u m é

La station archéologique de Barboși est située à la proximité de la ville de Galați près de la confluence entre la rivière de Siret et le Danube. Notre matériel paleofaunique, représenté par des restes ménagères provient du l'établissement civil romain et appartient au II-III siècles n. è.

On donne les fréquences des groupes (tableau 1), les espèces trouvées (tableau 2) et la fréquence des espèces des mammifères (tableau 3). On présente pour chaque espèce les caractères typologiques, morphologiques et biométriques (on a trouvée un type des taurines sans cornes). On constate quelles sont les occupations des habitants du l'établissement et les caractéristiques du milieu environnant.

⁷ Haimovici S., date nepublicate.

1. *Bos taurus*: cranii fragmentare de la un tip acornut; 2. *Bos taurus*: metatarsa, s'inga mascul castrat, dreapta femelă; 3. *Ovis aries*: corn de la un individ femel; 4. *Ovicaprinae*: metacarpe, s'inga *Capra*, dreapta *Ovis*; 5. *Sus scrofa domestica*: Maxilar superior fragmentar; 6. *Sus scrofa ferus*: Humerus fragmentar; 7. *Canis familiaris*: maxilar inferior; 8. *Gallus domesticus*: tarson www.cimec.ro individ mascul.